

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:07.07.2018 ✓Accepted/Kabul:26.08.2019

DOI: 10.30794/pausbed.441554

Araştırma Makalesi/ Research Article

Zariç, S., (2019). "Türkiye’de Seçim Barajı ve Avrupa Ülkelerinde Durum" *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 37, Denizli. s.247-259.

TÜRKİYE’DE SEÇİM BARAJI VE AVRUPA ÜLKELERİNDE DURUM

Sami ZARİÇ*

Özet

Türkiye’de seçim sistemi konusunda Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Günümüzde de seçim barajı tartışmaları sık sık gündeme gelmektedir. Özellikle ara ara Türkiye’de yeni Anayasa hazırlama çalışmaları kapsamında seçim barajının düşürülmesi konusu yine ön plana çıkmaktadır.

Çoğulcu demokratik sistemlerin temeli olan seçimlerde farklı görüşte olan kesimlerin parlamentoda temsiline olanak vermesi açısından nispi temsil esasına dayalı seçim sistemleri, dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de uygulanmaktadır. Ancak ülkemizin içinde barındırdığı birtakım özel yapısal birimlerin varlığı ve kesimler arası uzlaşmanın sağlanamaması dolayısıyla ülkemizde bu çoğulcu sistemi bir bakıma sınırlandırması için baraj uygulaması getirilmiştir.

Çalışmada ülke barajının tamamen kaldırılması yerine yine istikrarı sağlamaya yönelik olarak fakat daha düşük bir seviyede baraj uygulanması önerilmektedir. Bu oranın ne olacağı konusunda da çeşitli görüşler mevcut olmakla beraber, Avrupa’da uygulanan sistemlerde %3 ve %5 civarında olan barajların Türkiye’de de bu civarlarda olması gerektiği söylenebilir.

Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında Türkiye’de oldukça yüksek bir seçim barajının uygulandığı ve bunun adil olmadığı konusunda ülkede hemen hemen herkesin mutabık olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu konuda acil bir düzenlemeye gidilmeli ve kanayan bu soruna ivedilikle çözüm bulunmalıdır. Aksi halde bu sorun tam anlamıyla -her ne kadar son yıllarda olumlu gelişmeler yaşanmış olsa da- demokratikleşme anlamında ciddi sıkıntılara neden olacak ve özellikle Avrupa kaynaklı eleştiriler devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Seçimler, Seçim barajı, Parlamento, Anayasa, Seçim sistemi.

THE ELECTION THRESHOLD IN TURKEY AND THE SITUATION IN EUROPEAN COUNTRIES

Abstract

Since the establishment of the Republic in Turkey, there have been important changes in the electoral system. The discussions about the election threshold have always been on the agenda. Especially in recent times, this issue again comes to the forefront within the context of the preparation of the new Constitution.

The electoral system based on proportional representation provides opportunity of representation for different views and groups in parliaments, is being used in Turkey as well as in many parts of the world. However, due to the existence of some special structural units in our country and the lack of reconciliation between the sections, the dam application has been introduced in our country to restrict this pluralistic system.

In this study, it has been proposed to apply a lower election threshold instead of completely abolishing it for the sake of providing political stability. Although there are different views about the rate, this threshold can be applied between %3 and % 5 like the systems used by European countries.

It is generally accepted that when compared to European countries, there is still a higher election threshold in Turkey and this is not seen fair. Therefore, there is need for immediate regulation in this issue and this bleeding wound should be

* Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi bölümü, MERSİN.
e-posta:zaricsam@hotmail.com (orcid.org/0000-0002-3375-8825)

urgently cured. Otherwise, this problem will cause many serious problems within the context of democratization and the critics especially stemming from Europe will inevitably continue.

Keywords: *Elections, Election threshold, Parliament, Constitution, Electoral system..*

1. GİRİŞ

Türkiye’de seçim sistemi konusunda Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Günümüzde de seçim barajı tartışmaları sık sık gündeme gelmektedir. Özellikle ara ara Türkiye’de yeni Anayasa hazırlama çalışmaları kapsamında seçim barajının düşürülmesi konusu yine ön plana çıkmaktadır.

Aslında “seçim sistemi” kavramı ilk bakışta tartışılması kolay bir kavram olarak gözükse de, tek boyutlu olmaktan uzaktır. Bazı yazarlarca bu kavram ile seçim kanunları, bazılarınca oyların sandalyelere çevrilme mekanizmaları ve bazılarınca da bunların hepsi birden kastedilmektedir (Erdoğan, 1999). Bir seçim sisteminin belirlenmesi, anayasa ya da kanun koyucunun önündeki en önemli siyasal tercihlerden biridir. Çünkü seçim sistemi, başta siyasal partilerin miktarı olmak üzere, siyasal sistemin birçok unsurunu derinden etkiler. Bu nedenle seçim sistemleriyle parti sistemleri arasındaki bu ilişki, öteden beri siyasal bilimcilerin ilgisini çekmiştir (Özbudun, 1995:521).

Seçim sistemlerinin “yönetimde istikrar” ve “temsilde adalet” olarak tanımladığımız iki tür yararından söz etmek mümkündür. Ancak her iki ilkenin de çok önemli olmasına karşın bir arada bulunmasının çok zor olduğunu kabul etmek gerekir. Çoğunluk esasına dayanan seçim sistemleri yönetimde istikrar ilkesini hayata geçirirken, nispi temsil esasına dayanan sistemlerde temsilde adalet ilkesinin uygulanabildiği görülmektedir. Ancak bu iki seçim sistemi aslında en uç sınırları oluşturmakta olup bu sistemler arasında birçok seçim sistemi uygulamaları da bulunmaktadır.

Ülkemizdeki uygulamalara baktığımızda çoğunluğa dayanan sistemle başlayan seçim sistemi nispi temsil esasına dayanan sistemle devam etmiş ve yapılan değişiklikler genelde toplumsal ihtiyaca cevap verme kaygısı taşırken kimi dönemlerde de iktidarların çıkarları doğrultusunda şekillenmiştir. Yaşanan gelişmeler neticesinde tek parti iktidarına son vermek için nispi temsile başvurulmuş, bu sistemde ortaya çıkan koalisyon hükümetlerinin istikrarsızlıklarından dolayı da baraj uygulamaları başlamıştır (Yüce, 2012:32).

Bir başka ifadeyle demokrasilerde seçmen iradesinin parlamentoya adil bir şekilde yansıtılması önemlidir. Ancak, parlamentonun, kanun yapma ve kendi içerisinden çıkaracağı hükümetle ülkeyi idare etmesi gibi temel işlevleri dikkate alındığında, öte yandan seçimle oluşturulan parlamentonun yasama ve yürütmedeki etkinliği de önemli duruma gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, sadece temsilde adalet odaklı gerçekleştirilen seçimin sonucunda belki de ülkede bir “hükümet krizi” ortaya çıkabilir. Bu nedenle seçimin sonucunda yönetimde istikrarı sağlayacak bir sonucun elde edilmesi amacıyla seçim baraj gündeme gelebilmektedir (Hakyemez, 2007:36).

Çatışmacı kültürün egemen olduğu toplumlarda, seçim sisteminin sağladığı cömert imkânlarla aşkın temsil imkânı yakalayan siyasal çoğunluklar, uzlaşma gereğini duymazlar; bu nedenle siyasette çatışmacılık ve toplumun geri kalan kesimlerinde dışlanmışlık duygusu daha da kökleşir; böylece, istikrarı amaçladıklarını söyleyerek methiye dizilen sistemler daha derin istikrarsızlıklara yol açabilir (Akyıldız, 2016:145).

Seçim barajları ele alınırken ise iki çeşit barajdan söz edilebilir: Ülke çapında ve seçim çevresi düzeyinde barajlar. Seçim çevresi barajı dendiği zaman da karşımıza farklı durumlar çıkmaktadır. Bunlardan bir tanesi 1961, 1983 ve 1987 seçimlerinde uygulanan bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların o seçim çevresinden seçilecek üye sayısına bölünmesiyle elde edilen basit seçim çevresi barajıdır. Bu baraj seçim çevrelerinin büyüklüğüne göre değişiklik göstermekte ve seçim çevreleri küçüldükçe çok yüksek oranlara tırmanabilmektedir (Sabuncu, 2006:192).

Türkiye’de geçmişte uygulanmış olan basit seçim çevresi barajları ve halen seçim çevresi büyüklüğüne bağlı olarak ortaya çıkan “fiili” barajların, parlamentodaki üye dağılımı bakımından büyük önem taşımalarına karşın, “seçim barajlarının etkileri” denildiği zaman, öncelikle tartışılması gerekenin %10’luk “ülke seçim

barajı"dır(Sabuncu, 2006:192–193). Dolayısıyla bu çalışmada da Türkiye'deki ülke seçim barajı Avrupa ülkeleriyle mukayeseli inceleme konusu yapılacaktır.

2. TÜRKİYE'DE SEÇİM BARAJI

2.1. Türkiye'de Seçim Barajının Tarihi

Türkiye'de seçim sistemi tartışmaları çok partili ve dolayısıyla gerçek anlamda seçimli hayata geçilmesinden bu yana süregelen bir süreçtir. Öte yandan bu alandaki köklü değişiklikler hep bunalım sonrası dönemlerde yapılmıştır. 1960 müdahalesinden sonra demokrasiye yeniden geçilirken, yeni bir seçim sistemi de uygulamaya konulmuş ve bu yeni seçim sistemi 1960 müdahalesinin gerekleri doğrultusunda oluşturulmuştur.

Özellikle Demokrat Parti (DP) iktidarının Mecliste sağladığı sandalye sayısına bağlı sayısal oranın aldığı oy çok üzerinde oluşması ve bu sayısal üstünlüğün muhalefet partisi üzerinde kötüye kullanılması bunun nedenlerinden biri olarak gösterilir. Bu durumun temsilde adalet açısından doğurduğu sonuçlar, özellikle de Mecliste hâkimiyet kuran bir partinin anayasal rejimle bağdaşmayan hareketler sergileyebilmesi, bu seçim sisteminin 1961 Anayasası döneminde terk edilmesine neden olmuştur. Ancak, bu seçim sisteminin bir partinin elde ettiği oy oranına göre orantısız temsile neden olması sadece DP'nin kazandığı seçimlerde değil, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kazandığı 1946 seçimlerinde de karşımıza çıkmıştır. Yeni dönemde ise saf şekilde olmasa da nispi temsil sistemi uygulanmış ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile bölge barajlı d'Hondt sistemine geçilmiştir (Bahçeci, 2005:366–367).

Yukarıda da belirtildiği gibi 1960'tan günümüze bazı değişik biçimleri uygulanmışsa da seçim sistemi hep nispi temsil olarak kalmıştır. Nispi temsil sisteminin özelliği seçimde kazanılan oy oranıyla parlamentoda kazanılan sandalye sayıları arasında bir uygunluk taşıması olup bir başka söyleyişle seçmenlerin oylarının parlamentoya yansımaları esas alan bir seçim sistemidir. 1961–1980 arası dönemde uygulanan barajsız seçim sistemi temsilde adaleti gözetmeyen bir seçim sistemi olmuştur. Bu dönemin siyasal istikrarsızlığı gündeme getirilerek, 1983 sonrasında yeniden düzenlenen seçim yasasında sistem değişikliğine gidilmemiş olmakla birlikte sisteme eklenen ülke barajı ve zaman zaman uygulanan seçim çevresi barajları temsilde adaleti ortadan kaldıracı sonuçlara yol açmıştır (Arı, 2012:709).

Dolayısıyla Türkiye'de seçim barajı ilk kez 1961'de uygulanmaya başlamıştır. Bu dönemde daha önceki çoğunluk sistemi terk edilmiş, yerine seçim çevresi barajlı temsili sistem getirilmiştir. 10.06.1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 33. maddesiyle, ülke genelinde kullanılan geçerli oyların % 10'unu geçemeyen siyasal partilerin hiçbir şekilde milletvekili çıkaramayacakları öngörülerek % 10'luk bir ülke barajı getirilmiştir (Tunçkaşık, 2011:1).

Keza bazı teknik değişikliklerle, büyük partiler lehine sonuç doğurabilecek bazı düzenlemeler izleyen yıllarda daha da artarak karşımıza çıkmıştır. Bu durum, küçük partilerin aldıkları oy oranına göre parlamentoda daha az sandalyeyle temsil edilmeleri ve hatta bazen hiç temsil edilememeleri sonucunu doğurmuştur. Öte yandan zaman içinde Anayasa Mahkemesi'nin verdiği bazı iptal kararları ve bazı kanun değişiklikleri ile artık seçim çevresi barajının ve büyük partiler lehine sonuç doğuran bazı teknik düzenlemelerin yürürlükten kalktığını görmekteyiz (Bahçeci, 2005:365).

12 Eylül hukukunu oluşturan mevzuatın tümüne sinmiş olan geçmiş döneme duyulan tepki, 2839 sayılı Kanun'da da yansımaları bulmuş, istikrarlı ve güçlü bir yürütmenin ortaya çıkması için büyük partilerin daha fazla temsil oranı sağlamasına yönelik bir sistem getirilmiştir. Böylelikle, geçmiş dönemde olduğu gibi hükümet bunalımları doğuran koalisyonlu ya da azınlık hükümetlerinin ortaya çıkması engellenmek istenmiştir. Bu çerçevede, ülke barajı oranının neden %10 olarak belirlendiği sorusu akla gelebilir. Bu konuda bir tahminde bulunmak için 12 Eylül öncesi yapılan son seçimlerdeki oy oranlarına bakmak yardımcı olabilir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, 1977 seçimlerinde % 10'dan daha fazla oy alan yalnızca iki parti vardır, fakat bu iki partinin toplam oy oranı % 78'i geçmesine rağmen küçük partilerin elde ettikleri temsil gücü nedeniyle her ikisi de tek başına iktidar olamamıştır. Ayrıca bu dönemde bir hükümet kurma sorununun yanında Meclisin uzun bir süre bir aday üzerinde anlaşamaması nedeniyle cumhurbaşkanı seçilememiştir. Dolayısıyla, sadece bu seçim sonuçları açısından bakıldığında, pek çok krizin doğmasını önleyebilecek % 10 oranında bir barajdan medet

umulmuş olabilir. Öte yandan, 12 Eylülle beraber zaten tüm siyasi partilerin kapatıldığı ve Milli Güvenlik Konseyi eliyle yeni bir siyasi yapı oluşturulmaya çalışıldığı da unutulmamalıdır (Bahçeci, 2005:371).

Türkiye’de 1946’dan günümüze kadar uygulanan farklı seçim sistemleri yukarıda açıklandığı üzere kimi zaman temsilde adaleti sağlamış kimi zaman da istikrarlı tek parti yönetimlerinin başa geçmesini mümkün hale getirmiştir. Bu değişiklikler toplumsal ihtiyaçlara cevap olarak hayata geçirildiği kadar mevcut iktidarların çıkarları gereği de işler hale getirilmiştir. Öyle ki, iki dönem üst üste iktidar olan bir partinin, gelecek seçimlerde yeterli oyu alamayacağını fark edince yaptığı ilk iş seçim sistemini değiştirmek olmuştur (Yüce, 2012:23).

1980 sonrası dönemde siyasi istikrar adına yapılan seçim modeli değişiklikleri sonuç vermiş ve tek parti hükümetleri 1991’e kadar sürmüştür. Ancak 1991’den itibaren seçmenlerin tercihlerinde oluşan denge, diğer bir deyişle siyasi partilerin aldıkları oy oranlarının birbirine çok yaklaşması, tek partili iktidarların oluşmasını engellemiş ve ülke üç dönem koalisyon hükümetleriyle yönetilmiştir. Böylece partilerin oy dağılımları, seçim barajlarının “istikrar oluşturma etkisi”ni ortadan kaldırmıştır. Ayrıca aynı dönemlerde seçim modelinde temsilde adalet ilkesi yönündeki değişiklikler (seçim çevresi ve kontenjan adaylığının kaldırılması vb.) koalisyon yönetimlerini pekiştirici etkide bulunmuştur. Denilebilir ki, seçmen oylarının partiler arasında çok dengeli dağıldığı seçimlerde, % 10’luk baraj dahi tek parti iktidarını ya da yönetimde istikrarı sağlamakta yetersiz kalmaktadır (Tunçkaşık, 2011:39-40).

2002 seçimleri ise geride kalan 12 yıllık koalisyon hükümetlerinin neden olduğu siyasi istikrarsızlık ve ekonomik krizlerin baskısı altında yapılmış, halkın esas olarak iki partiye yönelimi ortaya çıkmış ve önceki dönemlerde Meclis’te yer alan tüm partilerin baraj altında kalmasıyla sonuçlanmıştır. Seçmen tercihlerinin fazla dağılmaması, barajın tek parti iktidarı ve istikrar yaratma etkisini en üst seviyeye çıkarmış; ancak yine de baraj nedeniyle, parlamento dışında kalan % 45’lik seçmen oyu, parlamentodaki eksik temsilin aşırılığı tartışmalarını yoğun olarak gündeme getirmiştir. Ancak 2007 seçimlerinde ise eksik temsilin %13’e düşmesi baraj odaklı eleştirilerin dozunu düşürmüştür (Tunçkaşık, 2011:39-40). Ayrıca 2011 seçimlerinde Meclis’te eksik temsil oranının %5’lere kadar -bağımsız adayların parlamentoya girebilmeleri sayesinde- düştüğü görülmüştür.

2.2. Türkiye’de Seçim Barajı Uygulaması ve Sonuçları

Çoğulcu demokratik sistemlerin temeli olan seçimlerde farklı görüşte olan kesimlerin parlamentoda temsiline olanak vermesi açısından nispi temsil esasına dayalı seçim sistemleri, dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de (1961 yılı itibarıyla) uygulanmaktadır. Fakat ülkemizin içinde barındırdığı birtakım özel yapısal birimlerin varlığı ve kesimler arası uzlaşmanın sağlanamaması dolayısıyla ülkemizde bu çoğulcu sistemi bir bakıma sınırlandırması için baraj uygulaması getirilmiştir. Öyle ki kimi zaman hem seçim çevresi hem de ülke barajı aynı anda uygulanmış, partilerin Meclis’te temsili zorlaştırılmıştır.

Bugün uygulanmakta olan yalnızca ülke barajlı nispi temsil sistemidir. Esasında genel olarak şu andaki seçim sisteminin uygunluğu kabul edilmektedir. Fakat baraj oranının bu derece yüksek olmasının demokratik sistemin işlemlerini zorlaştırdığı da bilinmektedir. Bazı illerde yarıdan fazla oy almasına rağmen birçok parti ülke barajını aşamaması sebebiyle parlamentoda temsil edilememektedir. Bu hem birçok oyun boşa gitmesine, hem de oy verdiği partinin Meclis’e giremediğini gören halkta güvensizliğe yol açmaktadır. Ayrıca siyasi zeminde yeni ve farklı fikirleri savunan küçük partilerin yok olup gitmesi, iktidarın yıllarca aynı parti ya da partilerce sürdürülmesi de ülke barajının yüksek olmasının sebep olduğu önemli sorunlardır (Yüce, 2012:27-28). Tablo-1’de Türkiye’de 1946’dan bu yana uygulanan seçim sistemleri gösterilmiştir. Böylece hangi seçimlerde hangi seçim sisteminin tercih edildiği söz konusu tabloda yer almaktadır.

Tablo 1: Türkiye’de 1946’dan Bu Yana Uygulanan Seçim Sistemleri.

Çoğunluk Sistemleri	
Liste usulü çoğunluk	1946, 1950, 1954, 1957 Milletvekili Seçimleri, 1961 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Nispi Temsil Sistemleri	
Çevre barajlı d’Hondt	1961 Milletvekili Seçimleri 1964 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Ulusal artk (milli bakiye)	1965 Milletvekili Seçimleri 1966 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Barajsız d’Hondt	1969, 1973, 1977 Milletvekili Seçimleri 1968, 1973, 1975, 1977, 1979 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Çifte barajlı d’Hondt	1983 Milletvekili Seçimleri
Çifte barajlı d’Hondt +Kontenjan	1987, 1991 Milletvekili Seçimleri
Ülke barajlı d’Hondt	1995, 1999, 2002, 2007, 2011 Milletvekili Seçimleri

(Kaynak: Tuncer, 2006:169).

Tablo-1’in incelenmesinden de görüleceği üzere Türkiye’de 1995’ten itibaren milletvekili seçimlerinde ülke barajlı d’Hondt seçim sistemi uygulanmıştır. Bu açıdan yürürlükteki 10.6.1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’na göre, milletvekili genel seçimlerinde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde geçerli oyların % 10’unu geçemeyen siyasî partiler, milletvekili çıkaramazlar (m.33 f.I). 1961 Anayasası döneminde kabul edilen, 1961’de çevre barajlı, 1965’ten itibaren barajsız olarak uygulanan nispi temsil sisteminin o dönemde yapılan beş milletvekili genel seçiminin üçünde bir tek parti iktidarına olanak vermeyen, 12 Eylül 1980 öncesindeki 19 yıl içinde 18 hükümet kurulmasını gerektiren, dolayısıyla istikrarsızlık unsuru ağır basan sonuçlarına bir tepki olarak kabul edilen %10 oranında ülke barajı, amacını aşan adaletsiz sonuçlar vermektedir (Türk, 2011:1).

1983 sonrası seçim sonuçlarını gösteren tablolardan çıkarılabilecek sonuç, seçim sisteminde uygulanan ve demokratik ülkelerin hiç birinde görülmemeyen %10 seçim barajı temsilde adaletsizliğe yol açma eğilimi güçlüdür. Özellikle seçimde yüksek oranda oy kazanan partiyi daha kazançlı kılan bu baraj oranı seçimlerde başarı olasılığı olan partileri umutlandırmaktadır. Örneğin bir röportajda 2007 seçimleri için bu barajın korunmasına itiraz etmeyen CHP genel başkanı Deniz Baykal iktidara gelmek için barajdan yana olmuştur (Arı, 2012:710).

Türkiye’de temsil adaleti açısından çevre barajı ve kontenjan adaylığı gibi uygulamalar 1995 yılı itibariyle son bulduğundan, tartışma konusu olarak sadece %10’luk ülke barajı uygulaması kalmıştır. Bu baraj, özellikle 1995 seçimlerinden beri yoğun bir biçimde tartışılmakta, ülkedeki çoğulcu demokratik yapıya olan olumsuz etkisi üzerinde durulmaktadır. Öte yandan, bu barajla hedeflenen istikrara ne ölçüde ulaşıldığı tartışmaya açıktır. Çünkü 1991 seçimlerinden beri, bu baraj ülkedeki siyasal partilerin dağınık ve aşırı bölünmüş yapısını değiştirmemiş, 2002 seçimleri dışında koalisyon hükümetlerini önleyememiştir (Bahçeci, 2005:373).

Bu açıdan ülke ya da seçim çevresi barajları ele alındığında, benimsenen seçim barajlarının yönetimde istikrarı sağlamaya müsait araçlar olduğu söylenebilirken; söz konusu seçim barajlarının temsilde adaleti ciddi biçimde zedelediği de göz önüne alınmalıdır. Öyle ki, %10’luk ülke barajının uygulandığı 2002 Milletvekili Genel Seçimlerinin sonucunda %46,1’lik bir seçmen topluluğunun TBMM’ye temsilci gönderemediği düşünüldüğünde, benimsenen barajlı nispi temsil sisteminin Anayasanın öngördüğü temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerinin her ikisi ile aynı ölçüde uyuşmasının ne derece zor olduğu ortaya çıkmıştır (Hakyemez, 2007:23).

Bahsi geçen 3 Kasım 2002 günü yapılan milletvekili genel seçiminde yalnız % 34,3 oranında oy alan Adalet ve Kalkınma Partisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde 363 sandalye, % 19,7 oranında oy alan CHP 178 sandalye, % 1 oranında oy alan bağımsızlar 9 sandalye kazanmışlardır. Meclis’teki temsil oranları, Ak Parti % 66, CHP % 32,4,

bağımsızlar % 1,6, oy oranlarının üstündeki sandalye sayılarıyla aşkın temsil oranları, Ak Parti % 31,7, CHP % 13, bağımsızlar % 0,6'dır. Diğer partiler parlamento dışında kalmışlardır (Türk, 2011:1).

Ayrıca ulusal seçim barajı, etnik/bölgesel partilerin kurulmasını önleyememiş, ancak bu partilerin TBMM'de doğrudan temsilini engellemiştir. Hemen belirtmek gerekir ki, sözü geçen etnik/bölgesel ağırlıklı hareket Türkiye çapında seçime girmeyi terk ettiği an, bağımsız aday gösterme örgütlenmesi ile kayda değer sayıda milletvekili seçtirme potansiyeline sahip bulunmaktadır. Bir bütün olarak bakıldığında, %10'luk ülke seçim barajının, erişilmek istenen "istikrar" amacı bakımından beklentilere ancak "sınırlı ölçüde" cevap verebildiğini söylemek gerekir (Sabuncu, 2006:195).

Mevcut ülke barajının temsilde adalet bağlamında yol açtığı sonuçların her şeyden önce, seçim ve temsil esasına dayalı demokratik sistemin temel varsayımlarına aykırı bir durum yarattığını hemen belirtmek gerekir. Bu varsayım, toplumda var olan tüm çıkarların siyasal sisteme girdi olarak intikalinin, siyasal sistemin en iyi/ doğru kararı üretmesi için gerekli olduğu biçiminde özetlenebilir. Bu, kullanılan her oyun mutlaka yasama organında karşılığını bulması anlamına kuşkusuz gelmez. Ama oyların %45'ini yasal kural gereği önceden değerlendirme dışı tutan bir seçim sisteminin, siyasal katılmanın en önemli kanalı olan seçimlerin demokratik niteliğini zedeleyeceği kesindir. Bu başlı başına bir siyasal sonuçtur (Sabuncu, 2006:196).

İkinci olarak düşünülmesi gereken nokta, ulusal seçim barajı yoluyla parlamentoda suni bir çoğunluk üretmenin bir "meşruiyet krizine" yol açıp açmayacağı konusudur. Türkiye'de anayasal kurumların işleyişine duyulan güvenin, bu tartışmanın şimdilik ön plana çıkmamasının ana nedeni olduğu kanısındayım. Bir başka siyasal sonuç, bu tür üretilmiş çoğunlukların siyasal sistemden dışlanan kesimlerin farklı katılma biçimlerine yönelmelerine yol açıp açmayacağıdır. Parlamentolardaki ezici çoğunlukların, parlamento dışı muhalefete ve sertleşmeye yol açtığı durumlar Türkiye'de yaşanmamış ve bilinmeyen bir şey değildir. Parlamentoda üretilmiş büyük çoğunlukların, yasamanın yürütmenin güdümünde hızlı çalıştırılabilmesi bakımından bazı avantajlar sağladığına kuşku olmamakla birlikte, bu durumun hiç değilse bazı konularda siyasal partiler/güçler arasında uzlaşma sağlama gereksinimini ortadan kaldıracak olması nedeniyle siyasal işleyişte çatışmacı üslubu güçlendirmesi olasılığı büyüktür (Sabuncu, 2006:196-197).

%10 barajının siyasi istikrar yaratması beklentisi pek gerçekçi değildir. Zaten 1983'ten bugüne kadar böyle bir sonuç doğurmadığı da ortadadır. 1995 seçimlerinden bu yana temsil açısından ne denli ağır sonuçlar doğurursa doğursun, çok partili yapının değişmediği görülmektedir. Bazı küçük partiler ara ara muvazaalı seçim ittifakları yapmış ama bunun dışında birleşme yoluyla parti sayısının azaltılması şeklinde bir iki istisna dışında bir sonuç doğmamıştır. Bunun yanında 2005 yılına kadar uygulanan seçim sisteminden alınan sonuçlara bakıldığında, baraj altında kalan partilerin diğer partilerle bütünleşmesi konusunda çok da istekli olmadıkları gözlenmektedir (Bahçeci, 2005:382).

Her ne kadar seçim barajlarının daha istikrarlı-yönetilebilir demokrasiler yaratmak için gerekli olduğu iddia edilse de bunun altında yatan asıl neden, toplumdaki bazı siyasal hareketleri marjinalleştirmektir (Erdem, 2011). Dolayısıyla Türkiye'de 1946'dan itibaren tercih edilen seçim modellerinde gözetilen hususları "temsilde adalet ve yönetimde istikrar" arasında denge arayışı olarak değerlendirmek, iyimser bir bakış olabilir. Daha çok demokrasi dışı müdahale dönemlerinde esas hatları oluşturulan seçim yasaları, daha çok bir önceki döneme ilişkin gözlemlerin radikal bir değerlendirmeye tabi tutulması sonucunda şekillenmişlerdir. Diğer dönemlerdeki değişiklik ve düzenlemeler ise, genellikle siyasi partilerin, seçim sonuçlarını kendi lehine etkileyecek girişimlerinin tezahürleridir. Seçim barajlarının tercih edilmesi veya kaldırılması da aynı değişkenlerin etkisinde kalmıştır (Tunçkaşık, 2011:39).

3. AVRUPA ÜLKELERİNDE DURUM

Seçimlerden beklenen, hem ülkedeki siyasi eğilim ve taleplerin yasama meclislerine yansıtılması, hem de ülkeyi yönetecek çoğunlukların oluşturulmasıdır. Seçim sistemlerinin iki türü olan "çoğunluk" ve "nispi temsil"den nispi temsilin tercih edilmesi temsilde adalet amacına hizmet ederken, seçim barajları ülkeyi yönetecek istikrarlı bir çoğunluk sağlamaya hizmet eder. Genel olarak, demokratik ülkelerin çoğunda başvurulan baraj uygulaması, belli bir orana kadar yönetimde istikrarın gereği olarak görülürken, bu noktadan sonra temsilde adaleti zedeleyici

olarak kabul edilmektedir. Avrupa ülkelerinde nispi temsil sistemini uygulayan ülkelerin çoğunda ihtiyaç duyulan ve uygulanan barajların % 5'i aşmamasına özen gösterilmiştir. Avrupa Konseyi'nin ilgili kurumları da bu oranları onaylayan açıklamalar yapmıştır (Tunçkaşık, 2011:39). Tablo-2'de Avrupa'da seçim sistemlerine göre seçim barajları gösterilmiştir.

Tablo 2: Avrupa'da seçim sistemlerine göre seçim barajları.

Çoğunluğa Dayalı Seçim Sistemlerinde Yasal Seçim Barajı			
Ülke	Yasal Seçim Barajı		
Belarus	Yok		
İngiltere	Yok		
Fransa	Seçim bölgesinde % 12,5 almak veya ikinci tura kalabilmek için ilk iki partiden biri olma		
Karma Seçim Sistemlerinde Yasal Seçim Barajı			
Ülke	Yasal Seçim Barajı		
Almanya	Ulusal düzeyde % 5 ya da üç seçim bölgesinde sandalye kazanmak		
Arnavutluk	Partiler için % 2,5 ve seçim ittifakları için % 4		
İtalya	% 4		
Litvanya	% 5		
Macaristan	Nispi temsil düzeyinde veya ulusal düzeyde sandalye kazanmak için nispi temsil düzeyinde % 5 oy almak		
Rusya	% 5 (Karma sistem uygulandığında)		
Ukrayna	% 4 (Karma sistem uygulandığında)		
Nispi Sistemlerde Yasal Seçim Barajı			
Ülke	Yasal Seçim Barajı	Ülke	Yasal Seçim Barajı
Avusturya	En alt katmandaki seçim bölgesinde bir sandalye kazanmak veya ülke düzeyinde % 4 oy almak gerekir.	Letonya	% 5
Belçika	Bir seçim bölgesinde seçilebilmek için % 5 oy almak gerekir.	Lüksemburg	Yok
Bosna Hersek	Yok	Makedonya	Yok
Bulgaristan	% 4	Moldova	% 6
Çek Cumh.	% 5	Norveç	% 4
Danimarka	Partiler daha alt katmandaki bir seçim bölgesinden bir sandalye kazanmalı ya da basit kota prensibine göre üç reyonun ikisinden yeterli düzeyde oy almak ya da ulusal düzeyde % 2 oy almak durumundadır.	Polonya	% 5
Estonya	% 5	Portekiz	Yok
Finlandiya	Yok	Romanya	% 5
Hırvatistan	% 5	Rusya	% 7
Hollanda	% 0,67	Slovakya	% 5
İrlanda	Yok	Slovenya	% 4
İsveç	Ulusal düzeyde % 4 veya seçim bölgesinde %12	Türkiye	% 10
İsviçre	Yok	Ukrayna	% 3
İspanya	Bir seçim bölgesinden bir sandalye çıkarabilmek için o seçim bölgesinden en az % 3 oy alınması gerekir.	Yunanistan	% 3
İzlanda	Yok		

(Kaynak: Jaclic, 2008:6-8)

Tablo-2’den de anlaşılacağı üzere hiçbir demokratik Avrupa ülkesinde Türkiye’deki kadar yüksek bir seçim barajı bulunmamaktadır. Lichtenstein’i saymazsak Almanya ve Polonya, Avrupa’daki en yüksek seçim barajlarına sahip ülkelerdendir, ama bu ülkelerde bile bu sadece % beş ile sınırlı olup, etnik azınlıkların adaylarının herhangi bir baraja tabi tutulmaması gibi belli esnekliklere olanak verilmektedir. İsveç’te partilerin meclise temsilci gönderebilmeleri için ulusal düzeyde %4 barajını aşmaları gerekir, ama eğer yerel düzeyde bir parti oyların %12’sini almışsa bu baraj ona uygulanmaz. Norveç’te de durum aşağı yukarı aynıdır. Portekiz, Finlandiya ve Hollanda’da ise herhangi bir baraj olmadığı, orantılı temsil ilkesine dayalı seçim sistemleri bulunmaktadır (Erdem, 2011). Avrupa Parlamentosu için yapılan seçimlerde ise standart bir uygulama veya uyum öngörülmemişse de seçim barajının %5’i geçmemesi konusunda genel bir engel söz konusudur (EPRS Briefing, 2014).

Yazıcı (2009:66) da Avrupa Konseyi’ne üye olan ve AİHS 1. Protokolü imzalayan hiçbir ülkede emsali olmayan bu yükseklikteki baraj uygulamasının seçmen iradesinin parlamentoya yansımaları ve seçilme hürriyeti yönünden ciddi sorunlara neden olduğunun açık olduğunu belirtir. Yazıcı, Avrupa Konseyi’ne üye devletler arasında karma seçim sistemi bağlamında nispi temsilin bir veya diğer çeşidini uygulayan ve seçim barajını öngören örnekler mevcut olduğundan bahseder ve aşağıdaki örnekleri verir:

“İsveç’te bir parti ya ülke düzeyinde kullanılan oyların %4’ünü veya söz konusu seçim çevresinde kullanılan oyların %12’sini almak zorundadır. Bulgaristan’da %4’lük bir milli baraj mevcuttur. Lihtenştayn’da ülke düzeyinde kullanılan oyların %8’ni almak zorunludur. Danimarka’da partiler ya ülke düzeyinde kullanılan oyların %2’sini kazanmak veya ülkenin üç coğrafi bölgesinin ikisinde belli sayıda oy almak zorundadır. Hollanda’da kullanılan oyların %0,67’sine tekabül eden bir ülke barajı mevcuttur.” (Yazıcı, 2009:66).

Özbudun(2007) da Avrupa ülkelerinde değişik seçim sistemlerinin uygulandığını ve genellikle nispi seçim sisteminin tercih edildiğini belirtir. Özbudun nispi seçim sistemi tercih eden ülkelerin çoğunda seçim barajının kullanıldığına işaret eder ve Almanya, Polonya, Romanya ve Çek Cumhuriyeti’nde %5, İsveç ve Bulgaristan’da %4, Lihtenştayn’da %8 ve Danimarka’da %2 seçim barajının söz konusu olduğunu ifade eder. Ayrıca koalisyon partileri ile seçime girilmesi durumunda daha yüksek seçim barajları söz konusu olabilmektedir. Görüleceği üzere Yazıcı ve Özbudun’un verdiği rakamlar arasında paralellik vardır. Aşağıda Tablo-3’te verilen oyların yüzdesi cinsinden seçim barajlarına yer verilmiştir.

Tablo 3: Verilen Oyların Yüzdesi Cinsinden Seçim Barajları.

Oran	Ülke
%10	Türkiye.
%7	Rusya.
%6	Moldova.
%5	Almanya, Belçika (bölgesel), Estonya, Gürcistan, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Litvanya, Hırvatistan, Letonya.
%4	Avusturya, Bulgaristan, İtalya, Norveç, Slovenya, İsveç.
%3	İspanya (bölgesel), Yunanistan, Romanya, Ukrayna.
%2	Danimarka.
%0,67	Hollanda (tek yasal baraj kullanılan oyların 1/150’sünün sağlanması)

(Kaynak: Colliard, 2010:5)

Tablo-3’ün incelenmesi sonucu Avrupa ülkeleri arasında en yüksek seçim barajının uygulandığı ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Venedik Komisyonu’nun raporlarında da Türkiye’deki seçim sistemi bağlamında ortaya çıkan sorun olarak ülke barajının %10 oranında olmasının bir sorun oluşturduğu belirtilmiştir. Özellikle geçmiş yıllarda yapılan seçimlerde seçim çevrelerinin küçültülerek sistemin büyük partiler lehine işletilmesinde Venedik Komisyonu standartlarına göre bir sorun yoktur, fakat %10’luk baraj fazla olmaktadır. Bu bağlamda, Venedik Komisyonu seçim uygulamaları ile ilgili genel nitelikli raporunun dışında seçim hukukunun azınlıklara etkisi konulu ayrı bir rapor daha hazırlamıştır. Bu raporda, Avrupa Konseyi üyesi ülkeler başta olmak üzere pek

çok ülkede uygulanan seçim sistemi incelenmiş ve azınlıkların temsilini sağlayıcı hükümlerin bir-örnek olmadığı ortaya konulmuştur. Raporun Türkiye ile ilgili olan bölümünde ise dikkat çeken %10'luk ülke barajına ilişkin değerlendirmedir (Bahçeci, 2005:377).

Dolayısıyla Türkiye'nin Avrupa kamuoyunda %10 barajı ile ilgili aldığı eleştiriler, barajın özellikle HEP geleneğindeki siyasi partilerin temsilini engelleyici rolü üzerinde yoğunlaşmaktadır. Venedik Komisyonu raporunun yanında Avrupa Parlamentosu bünyesinde hazırlanan Swoboda Raporu da aynı yaklaşım tarzını benimsemektedir. Raporda Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci bağlamında Kürt sorununa geniş bir yer ayrılmış ve diğer siyasi çözüm önerileri yanında %10'luk ülke barajının indirilmesi de açıkça önerilmiştir (Bahçeci, 2005:378).

Ayrıca aydınlar tarafından imzalanan bir bildirge'de Demokratik Sol Parti'nin seçim barajının %5'e, Barış ve Demokrasi Partisi'nin ise %3'e, Ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi'nin ise %7'ye düşürülmesine yönelik teklifi verdiği bilgilerine yer verilmiştir. Söz konusu bildirgede %7'lik oranın dahi temsilde adalet ilkesini sağlamaya yetmediği belirtilerek seçim barajı olan tüm Avrupa ülkelerinde barajın %3 ile %5 arasında olduğu dile getirilmektedir (anayasa.org). Bu bağlamda seçim barajının %10'dan %7'ye düşürülmesi durumunda bile tartışmaların ve eleştirilerin devam edeceği görülmektedir. Zaten yukarıdaki bilgilerden hareketle özellikle Avrupa arenasında Türkiye'nin seçim sistemine yönelik eleştirilere neden olan HEP geleneğinden gelen partilerin yine Meclis'te yer bulma imkânları olmayacaktır. Dolayısıyla seçim barajı konusunda sorun devam ediyor olacaktır.

Halen iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi'ne mensup bir milletvekili olan Prof. Burhan Kuzu bir açıklamasında her ne kadar seçim barajının adaletsizliğini kabul etse de barajın devamından yana görüş beyan etmektedir. Prof. Kuzu dünyanın hiçbir yerinde %10'luk barajın olmadığını kabul etmekte ve şöyle devam etmektedir:

“Ben yüzde 10'luk barajı hep savundum. Savunurken de gayri adil olduğunu bile bile savundum. Adaletli bir model değil dünyanın hiçbir yerinde yüzde 10'luk baraj yok. 16 Avrupa ülkesinde yüzde 2 ile yüzde 5 arasındadır. Rusya'da biraz yüksek, yüzde 10'luk baraj aslında Türkiye'de bugünkü AK Parti'ye atfedilen eski türevlerinin Meclis'e girmemeleri adına konulmuştur. Bunu koyan partilerin şimdi hepsi barajın altında kaldılar. Demokrasi demek her siyasi partinin Meclise girmesi anlamına gelmez.” (Dünya Gazetesi, 2010).

Ayrıca Türkiye'deki seçim barajı konusu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne kadar taşınmıştır. AİHM'nin %10 seçim barajı konusunda yapılan başvuru üzerine verdiği nihai kararında % 10'luk seçim barajının hak ihlali olmadığı, bağımsız aday sisteminin işlediği, ancak Avrupa Konseyi'nin barajın indirilmesi tavsiyelerine katıldığı belirtilmiştir. Mahkeme, Türkiye'deki seçim barajının Avrupa Konseyi'ndeki en yüksek baraj olduğunu da belirterek yalnızca üç ülkenin % 7 ve % 8 gibi yüksek bir baraj uyguladığını, ülkelerin üçte birinde barajın % 5, 13 ülkede ise daha düşük olduğunu dile getirmiştir (bianet.org, 2008).

Dolayısıyla AİHM verdiği çeşitli kararlarında, Sözleşme sisteminin taraf devletlere herhangi bir seçim sistemini dayatmadığını, oyun gizliliği, serbestliği, seçimlerin belirli aralıklarla gerçekleşmesi gibi hususların garanti edildiği bir ortamda, nispi temsil veya çoğunluk sistemlerinden birinin veya bunların bir karmasının tercih edilmiş olmasının önemi bulunmadığına işaret etmiştir (Yazıcı, 2009:66).

Bu çerçevede AİHM kararında Avrupa Konseyine üye devletler içerisinde çok değişik seçim sistemlerinin benimsendiğini, nispi temsil sisteminin değişik biçimlerde uygulandığını ve farklı ülkelerde parlamento seçimlerinde baraj uygulamalarının benimsenebildiğini ifade etmiştir. Mahkeme, bu konuda ülkelerin değerlendirme serbestisinin bulunduğuna işaret ettiği kararında, yine de % 10'luk ülke seçim barajının Avrupa demokrasileri arasında en yüksek seçim barajı olduğu hatırlatmıştır. Ancak Mahkeme, uygulanmakta olan seçim sisteminin yetersizliklerini düzeltme konusunda, Türk yetkililerine ideal bir çözüm modeli sunma konumunda olmadığını hatırlatmış; uygun bir seçim sistemi belirlemede en iyi çözümü, Türk otoritelerinin ve Türk politikacılarının getirebileceklerini belirtmiştir (Tunçkaşık, 2011:23-24).

Türkiye'de 16 Nisan 2017 tarihli referandum sonrasında hükümet sistemi olarak Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi oylanıp kabul edilmiştir. Bu son değişiklik Türkiye'de seçim barajı konusunda da bir yeniliğe neden olmuştur. Artık siyasal partilere seçimlere ittifakla girme imkânı getirilmiş olup herhangi bir ittifak içinde yer alan

partilerin kendi başlarına aldıkları oy oranı değil, ittifakın toplam oyunun yüzde 10 barajını geçip geçmediğine bakılacaktır (www.bbc.com/turkce, 2018). Bu noktada 7102 sayılı Kanun'la seçim ittifakı kapsamında yüzde 10'luk seçim barajına ilişkin oldukça önemli bir düzenleme yapılmıştır. Söz konusu kanundaki hükme göre yüzde 10'luk seçim barajı ittifaka dâhil olacak siyasi partiler için ayrı ayrı değil tüm ittifak için birlikte hesaplanacaktır. Böylece tek başına barajı aşamayan bir siyasi parti, ittifaka dâhil olarak (eğer ittifakın toplam oyu yüzde 10 barajını aşarsa) Meclise girme imkânına sahip olabilecektir (Akgün, 2018).

Yukarıda bahsedilen bu yeni değişiklikle ittifak sisteminin artık mümkün olabilmesiyle en azından seçim barajının temsil konusunda ortaya çıkardığı soruna kısmi de olsa bir çözüm olabileceği düşünülmektedir. Son dönem İttifak sistemiyle getirilen olumlu değişikliğe rağmen yine de yüksek seçim barajı konusunda daha kapsayıcı ve tatmin edici çözüm ülke içinde tartışılarak bulunacaktır, ancak genel kanaat olarak seçim barajının yüksek olduğunun tüm kesimlerce kabul edildiği görülmektedir. Bu çerçevede bu sorunun önümüzdeki dönemde daha köklü çözüme kavuşturulması ve ittifak harici barajın daha makul bir düzeye düşürülebileceği konusunda bir mutabakata varılacağı değerlendirilmektedir.

4. SONUÇ

Parlamentoda istikrarlı çoğunluk oluşturma amacıyla benimsenen seçim sistemlerine monte edilen barajın seçimin sonuçlarına temelden etki etmesi nedeniyle, baraj oranının tayinindeki önemi gözden uzak tutmamak gerekir. Bu açıdan benimsenen seçim barajının temsilde adaleti önemli ölçüde zedelemeyen ve yönetimde istikrarı sağlayabilecek makul bir çoğunluğu oluşturmaya elverişli olması gerekir (Hakyemez, 2007:36).

Dolayısıyla ülke barajının tamamen kaldırılması yerine yine istikrarı sağlamaya yönelik olarak fakat daha düşük bir seviyede baraj uygulanması önerilmektedir. Bu oranın ne olacağı konusunda da çeşitli görüşler mevcut olmakla beraber, Avrupa'da uygulanan sistemlerde %3 ve %5 civarında olan barajların ülkemizde de bu civarlarda olması gerektiği söylenebilir. Bu sayede hem çok küçük oy oranına sahip partilerin temsil edilmesi zorlaşacak ve korkulan istikrarsız yönetimler oluşmayacak hem de ülkede az denilmeyecek ölçüde oy alan partilerin temsil edilmesi sağlanarak çoğulcu demokrasi uygulanmış olacaktır (Yüce, 2012:28).

Ortadoğu'da parlamentoların olduğu ülkelerde fiili veya yasal olarak yaygın bir şekilde uygulanan bu yüksek seçim sistemi, muhalefetin seçim yoluyla siyasete katılımını imkânsız hale getirmiş ve nihayetinde iktidarların sokakta değişmeye başlamasına neden olmuştur. Elbette ki Türkiye'deki siyasal katılım imkânları bu sistemlerde olduğu kadar dar değildir. Ancak ifade özgürlüğü önündeki fiili kısıtlamalar, mevcut Siyasal Partiler Yasası ve seçim barajı, Türkiye'de katılımcı demokrasi önünde en büyük engeller olarak durmakta ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki demokratikleşme eğilimlerine örnek oluşturma iddiasını zayıflatmaktadır (Erdem, 2011).

Ayrıca Göksel ve Çınar'ın yaptığı analizler sonucunda ortalama % 4 baraj seviyesi optimal olarak bulunmuştur. Yani % 4 baraj seviyesi ile "yönetimde istikrar" ilkesinden çok fazla ödün verilmeden "temsilde adaleti" arttırmanın mümkün olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Göksel ve Çınar, 2011:2).

Seçim yasalarına olsa olsa demokratik sorumluluklar yüklenebilir. Oysa her dönemde seçim yasalarına rejimle ilgili misyonlar yüklenmesi, yasanın kendisi ile ilgili olmayan sorunların ortaya çıkmasına ve bir sonraki döneme aktarılan, geçmişe dönük tepkilere neden olmuştur. Seçim yasasının tek bir misyonu olmalıdır: Bu da seçmen iradesinin en adaletli bir şekilde parlamentoya yansımaları, bir başka deyişle temsilde adaleti sağlamaktır. Siyasal istikrarı gerçekleştirmek seçim yasalarının görevi olarak düşülmemelidir. Zira siyasal istikrarın sağlanması seçim sonucunda oluşan parlamentoların görevidir. En meşru uzlaşma zemini olduğuna göre, çözüm de parlamento içinden bir şekilde çıkacak, koalisyonlar kurulabilecek, kurulamaz ise de parlamento seçimleri yenilenecektir. Kaldı ki, koalisyonlardan da korkulmaması gerekir, zira koalisyonlar yalnızca çatışma değil, uzlaşmacı ve barışçı bir siyaset anlayışını da getirebilir ki, 1991 sonrasında bu kısmen görülmüştür (Alkan, 2006:164). Dolayısıyla aslında uzlaşma kültürüne ihtiyaç olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır, lakin ülkemizdeki siyaset kültürünün uzlaşmadan ziyade çatışma üzerine kurulduğu da bir gerçektir.

Sonuç olarak Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında Türkiye'de oldukça yüksek bir seçim barajının uygulandığı ve bunun adil olmadığı konusunda ülkede hemen hemen herkesin mutabık olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu

konuda acil bir düzenlemeye gidilmeli ve kanayan bu soruna ivedilikle çözüm bulunmalıdır. Aksi halde bu sorun tam anlamıyla -her ne kadar son yıllarda olumlu gelişmeler yaşanmış olsa da- demokratikleşme anlamında ciddi sıkıntılara neden olacak ve özellikle Avrupa kaynaklı eleştiriler devam edecektir.

Ancak tabii bu noktada Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin benimsenip seçimlere ittifak ile girebilme imkânının sağlanmasıyla beraber ittifak içindeki partilerin seçim barajına takılmayacak olmaları olumlu bir gelişme olarak kaydedilmelidir. Bu anlamda bu olumlu çizginin takip edilerek daha kapsayıcı ve tatmin edici köklü bir çözüme de gidilmesi kaçınılmaz görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgün, M.H. (2018). "5 Soru: 24 Haziran'a Giderken Seçim Sisteminde Neler Değişti?", <https://www.setav.org/5-soru-24-hazirana-giderken-secim-sisteminde-neler-degisti/> (Erişim tarihi: 17.04.2019).
- Akyıldız, A.(2016), "Demokrasinin Sayılarla Sınava: Seçim Sistemleri", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sayı: 7, s. 127-148.
- Alkan, M. Ö. (2006). Türkiye'de Seçim Sistemi Tercihinin Misyon Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri (Siyaset Bilimi ve Siyaset Sosyolojisi Yaklaşımıyla), *Anayasa Yargısı*, sayı: 23, s. 133-165.
- anayasa.org,http://anayasa.org/index.php?option=com_content&view=article&id=163%3Asecim-barajdeimeli-temsilde-adalet-salanmaldr&catid=39%3Amakaleler&Itemid=54&lang=en (Erişim tarihi: 28.12.2012).
- Arı, M. (2012). Türk Sağının Demokrasi Anlayışı: Altmış Yıllık Süreç, *Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi II e-kitap*, <http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1427/file/MehmetAri.pdf> (Erişim tarihi: 21.11.2012).
- Bahçeci, B. (2005). 1982 Anayasası Döneminde Çoğulcu Demokrasi Açısından Milletvekili Seçimi Hukukunda Karşılaşılan Sorunlar, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sayı: 3, cilt: 54, s.365-396.
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44336512>, "Seçim 2018: 24 Haziran seçimleri sözlüğü", (Erişim tarihi: 17.04.2019).
- bianet.org, "AİHM: Yüzde 10 Seçim Barajı İhlal Değil Ama Aşırı, İndirseniz İyi Olur", <http://bianet.org/bianet/bianet/108192-aihm-yuzde-10-secim-baraji-ihlal-degil-ama-asiri-indirseniz-iyi-olur> (Erişim tarihi: 16.11.2012).
- Colliard, J. (2010), "REPORT ON THRESHOLDS AND OTHER FEATURES OF ELECTORAL SYSTEMS WHICH BAR PARTIES FROM ACCESS TO PARLIAMENT (II)", [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)007-e) (Erişim tarihi: 17.04.2019).
- Dünya Gazetesi (2010). *Seçim Barajı Aşağı İnerse Kaos Yaşanır*, 11.10.2010, http://www.dunya.com/secim-baraji-asagi-inerse-kaos-yasanir_102747_haber.html#, (Erişim tarihi: 03.01.2013).
- EPRS Briefing(2014), "Electoral thresholds in European elections Developments in Germany", [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=LDM_BRI\(2013\)130606](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=LDM_BRI(2013)130606) (Erişim tarihi: 17.04.2019).
- Erdem, T. (2011). *Seçim barajı: Türkiye'de rejimin Ortadoğulu karakteri*, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1041199&CategoryID=99> (Erişim Tarihi: 16.11.2012).
- Erdoğan, E. (1999). *Seçim Sistemleri ve Siyasal Sonuçları: İstikrar ve Temsiliyet*, http://www.urbanhobbit.net/PDF/secim_sistemleri.pdf (Erişim Tarihi: 16.11.2012).
- Göksel, T., Çınar, Y. (2011). Seçim Barajını "Yönetimde İstikrarı Azaltmayan Bir Seviyeye" Düşürmek Mümkün mü?, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Politika Notu*, Mart 2011, n201121, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1300699437-2.Secim_Barajini_Yonetimde_Istikrari_Azaltmayan_Bir_Seviyeye_Dusurmek_Mumkun_mu.pdf (Erişim Tarihi: 16.11.2012).
- Hakyemez, Y.Ş. (2007). Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkeleri Açısından Seçim Barajı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt.11, s.17-37.
- Jaklic, K. (2008), "Comparative Report On Thresholds And Other Features Of Electoral Systems Which Bar Parties From Access To Parliament", [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2008\)037-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2008)037-e) (Erişim tarihi: 17.04.2019).
- Özbudun, E. (1995). Seçim Sistemleri ve Türkiye, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt.44, sayı.1-4, s. 521-539.
- Özbudun, E. (2007). *Turkey's election threshold and the European Court*, http://todayzaman.com/newsDetail_getNewsById.action;jsessionid=5159CCDF3195D26DFFD5350FC16C2B05?newsId=102945 (Erişim Tarihi: 28.12.2012).

- Sabuncu, Y. (2006). Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları, *Anayasa Yargısı Dergisi*, 2006, ss.191–197, cilt:23, s.193-195.
- Tuncer, E. (2006). Türkiye’de Seçim Uygulamaları/Sorunları Işığında Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği, *Anayasa Yargısı Dergisi*, No.23, s.167-182.
- Tunçkaşık, H. (2011). Seçim Barajı, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Merkezi*, Nisan 2011.
- Türk, H. S. (2011). *Türk Seçim Sisteminde Barajlar ve Değişiklik Önerileri*, <http://www.turkhukukkurumu.org.tr/Siteyazi/20110203HST.pdf> (Erişim tarihi: 16.11.2012).
- Yazıcı, S. (2009). *Demokratikleşme Sürecinde Türkiye*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. baskı.
- Yüce, M. (2012), *Seçim sistemleri, Türkiye’deki uygulamaları ve ortaya çıkan iktidar yapıları*,<http://www.siyasaliletisim.org/pdf/SECIMSISTEMLERIVEORTAYACIKANIKTIDARYAPILARIMUGEYUCE.pdf> (Erişim tarihi: 16.11.2012).